

ВІДЗИВ

офіційного опонента доктора медичних наук, професора Гарюка Григорія Івановича на дисертаційну роботу Петрук Любов Геннадіївни «**Діагностика і лікування сенсоневральних слухових та вестибулярних порушень у осіб, які отримали акутравму в зоні проведення бойових дій**», представлену на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.01.19 – оториноларингологія.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДИСЕРТАЦІЇ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ПЛАНАМИ НДР

Дисертаційна робота присвячена дослідженню сенсоневральних порушень слуху та вестибулярних розладів, які виникають у військовослужбовців при акутравмі в реальних бойових умовах.

Проблема діагностики і лікування сенсоневральної приглухуватості (СНП) залишається актуальною проблемою в сучасній отоларингології. При цьому однією з найпоширеніших причин виникнення СНП є шумовий вплив, зокрема імпульсні звуки. Але незважаючи на велику кількість досліджень шумового впливу на слухову систему, робіт, присвячених акутравмі, в літературі зовсім небагато. Акутравма, за рахунок поєднання акустичного та фізичного (за рахунок змін тиску) компоненту, негативно впливає на слухову систему та організм в цілому, особливо у випадку використання озброєння в умовах бойових дій. На жаль, події у нашій країні останнім часом збільшили ризики виникнення акутравми у військовослужбовців. Тому виконані в роботі дослідження є актуальними і своєчасними.

Дисертація є складовою частиною науково-дослідної роботи Державної установи «Інститут отоларингології ім. проф. О.С.Коломійченка НАМН України» № держреєстрації 0115 У 002828 та 0118 У 000194

ОБГРУНТОВАНІСТЬ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ І ВИСНОВКІВ, СФОРМУЛЬОВАНИХ У ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертаційна робота Петрук Любов Геннадіївни виконана на високому науково-методичному рівні. Основні положення дисертаційної роботи

обґрунтовані, базуються на сучасному методологічному підході та повністю витікають із фактичного матеріалу. Дослідження виконано на достатньому клінічному матеріалі – проаналізовано дані 653 військовослужбовців з бойовою акутравмою. В роботі використовується низка сучасних, в т.ч. об'єктивних, методів інструментального обстеження, інформативних згідно поставленим завданням, обстежено достатня кількість пацієнтів. Результати обчислені адекватно підібраними методами математичної статистики. Висновки та рекомендації є логічним завершенням проведених досліджень, повністю ґрунтуються на фактичному матеріалі дисертаційної роботи.

ДОСТОВІРНІСТЬ І НОВИЗНА ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Достовірність і обґрунтованість отриманих в дисертації даних не викликає сумніву, оскільки проаналізована достатня кількість спостережень, застосовані адекватні методи інструментального обстеження та статистичного аналізу, сучасні науково-методичні підходи.

В роботі дана детальна характеристика стану периферичного і центральних (стовбуромозкового і коркового) відділів слухового аналізатора при акутравмі, отриманій в реальних бойових умовах і визначено характерні ознаки їх ураження. Особливо значущі зміни виявлені автором у стовбуромозкових та підкоркових структурах слухового аналізатора за даними часових характеристик КСВП та ДСВП, що свідчить про важливу роль цих структур у розвитку сенсоневральних порушень слуху при бойовій акутравмі.

Визначені найбільш інформативні показники клінічних, психоакустичних та електрофізіологічних досліджень щодо кохлеовестибулярних порушень у хворих з бойовою акутравмою, що має велике значення для діагностики таких порушень.

Дана характеристика стану вестибулярної системи, мозкового кровообігу та біоелектричної активності головного мозку при акутравмі, отриманій у зоні бойових дій, що дозволило оцінити, в т.ч. об'єктивно, системний вплив акутравми та визначити його особливості.

Визначено критерії, в т.ч. об'єктивні, за даними комплексного клініко-інструментального обстеження, які дозволяють підвищити якість діагностики, прогнозувати перебіг та оцінити ефективність лікування сенсонервальних порушень слуху та вестибулярних розладів при бойовій акутравмі.

Поглиблено знання щодо розвитку порушень у слуховому та вестибулярному аналізаторах, а також системних змін при акутравмі в реальних бойових умовах.

ПОВНОТА ВИКЛАДЕННЯ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ

Основні положення дисертації у достатньому обсязі відображені в опублікованих працях і представлені на науково-практичних конференціях і форумах. За матеріалами дисертаційної роботи опубліковано 37 наукових праць, в т.ч. 3 закордонні. У їх складі 28 статей в спеціалізованих фахових виданнях, у тому числі 2 в іноземних виданнях, з яких 1 одноосібна, 1 патент на корисну модель, 5 тез наукових конференцій, з яких 2 іноземні. Також підготовлено 3 методичні посібники, один з яких – англійською мовою. Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації.

СТРУКТУРА І ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертацію викладено українською мовою на 357 сторінках машинописного тексту. Робота складається з вступу, огляду літературних даних, 6 розділів власних досліджень, аналізу та узагальнення одержаних результатів, висновків, практичних рекомендацій та списку з 305 використаних літературних джерел. Роботу ілюстровано 63 таблицями і 74 рисунками. Отримані матеріали викладені логічно, хорошою науковою мовою.

У Вступі автор представляє актуальність обраної теми, обґрунтовується теоретична і практична значущість тематики. Сформульовано мету і завдання дослідження, об'єкт і предмет вивчення, наукова новизна і практичне значення роботи.

Огляд даних літератури містить дані про розвиток сенсоневральної приглухуватості, при шумовому впливі, зокрема при дії імпульсних звуків. Викладено існуючі відомості щодо діагностики та лікування акубаротравматичного ураження слухової та вестибулярної систем.

В розділі 2 «МЕТОДИ ОБСТЕЖЕННЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖУВАНИХ ХВОРИХ З АКУТРАВМОЮ, ОТРИМАНОЮ В РЕАЛЬНИХ БОЙОВИХ УМОВАХ» охарактеризовано обстежуваних хворих та застосовані методи досліджень. Відповідно до поставленої мети, було використано комплекс клінічних та інструментальних методів дослідження пацієнтів, який забезпечує повне клінічне отоларингологічне, аудіологічне обстеження, зокрема: тональну порогову, надпорогову і мовну аудіометрію, дослідження коротколатентних і довголатентних слухових викликаних потенціалів (КСВП та ДСВП), отоакустичну емісію, акустичну імпедансометрію. Також проведено дослідження вестибулярної системи, електроенцефалографію та реоенцефалографію. У розділі охарактеризовано обстежуваних хворих та критерії їх відбору для певних етапів аналізу. Автором проаналізовано дані 653 осіб з бойовою акубаротравмою, з яких відібрано 480 та 208 випадків для обстеження і аналізу, в т.ч. багатофакторного, залежно від критерію відбору. Також обстежено 15 здорових нормальночуючих осіб без контакту з інтенсивним шумом у якості контролю.

В цьому ж розділі детально описано скарги обстежуваних хворих.

У третьому розділі «СТАН РІЗНИХ ВІДДІЛІВ СЛУХОВОГО АНАЛІЗАТОРА У ОСІБ, ЩО ОТРИМАЛИ АКУТРАВМУ В РЕАЛЬНИХ БОЙОВИХ УМОВАХ» розглядається стан різних відділів слухового аналізатора за даними клінічних та комплексу інструментальних аудіологічних методик, в т.ч. об'єктивних, у хворих з бойовою акутравмою. Дана характеристика стану слухової функції при бойовій акутравмі за даними суб'єктивної аудіометрії. При цьому виділено і детально описано 6 типів тональних аудіометричних кривих. Показано, що найбільш характерне порушення слухової функції за даними порогової тональної аудіометрії відмічається у досліджуваних хворих в області 4

та 6 кГц, де формується характерний «акутравматичний зубець». У розділі дано також детальну характеристику суб'єктивного вушного шуму, як провідної скарги пацієнтів з бойовою акутравмою, за інтенсивністю і частотою.

В розділі описано особливості даних акустичної імпедансометрії та отоакустичної емісії при акубаротравмі. Детально охарактеризовано стан центральних - стовбуромозкового і коркового відділів слухового аналізатора за даними КСВП та ДСВП, наведено їх якісні і кількісні характеристики. У хворих з акутравмою за даними слухових викликаних потенціалів виявлене достовірне ($P < 0,01$) подовження латентних періодів піків (ЛПП) II, III та V хвиль та міжпікових інтервалів (МПП) I-III та I-V КСВП, ЛПП компонентів P_2 та N_2 ДСВП. Показано, що при бойовій акутравмі відбуваються значні порушення саме у центральних відділах слухового аналізатора.

Четвертий розділ «СИСТЕМНИЙ ВПЛИВ АКУТРАВМИ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ» присвячено вивченню стану вестибулярної системи, а також системним проявам при бойовій акутравмі. Описано особливості порушень вестибулярної системи у хворих з акутравмою, отриманою в реальних бойових умовах. Показано, що у таких хворих насамперед, має місце центральний вестибулярний синдром.

Представлено характеристику стану мозкового кровообігу за даними реоенцефалографії і показано, що у хворих бойовою акутравмою є особливості порушення у мозковому кровообігу, які суттєво відрізняють їх від СНП іншого генезу. Зокрема, при акутравмі значну частку складає нестійкий та знижений судинний тонус, спростерігаються атонічна крива, зниження пульсового кровонаповнення не тільки у вертебрально-базиллярному басейні, але і у каротидному, що свідчить про значні порушення мозкового кровообігу у таких хворих.

У хворих з бойовою акутравмою за даним ЕЕГ автором виявлено порушення у діенцефально-стовбурових та медіобазальних структурах головного мозку, що свідчить про значний вплив бойової акутравми на функціональний стан ЦНС.

Аналіз отриманих даних інструментальних досліджень проведено, в т.ч., з урахуванням ступеня порушення слухової функції.

В п'ятому розділі «НАЙБІЛЬШ ІНФОРМАТИВНІ ПОКАЗНИКИ КОМПЛЕКСНОГО КЛІНІКО-ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО ОБСТЕЖЕННЯ ОСІБ, ЯКІ ОТРИМАЛИ АКУТРАВМУ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ» автором представлено найбільш характерні ознаки акутравматичного ураження слухової та вестибулярної систем, а також екстраауральних проявів при акутравмі в реальних бойових умовах. Ці критерії визначені на основі ґрунтовного аналізу даних комплексного клініко-інструментального обстеження великої кількості пацієнтів з бойовою акутравмою, їх застосування дозволить підвищити якість діагностики акутравми, оцінки ефективності лікувально-профілактичних заходів, а також буде корисним при вирішенні експертних питань. В цьому ж розділі описано обставини отримання обстежуваними пацієнтами акутравми, де описано типи озброєння, застосування яких має значний ушкоджуючий вплив на слухову систему.

Матеріал систематизовано і викладено у вигляді зручних таблиць.

У шостому розділі «НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ З СЕНСОНЕВРАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ ВНАСЛІДОК АКУБАРОТРАВМАТИЧНОГО УРАЖЕННЯ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ» викладено підходи до лікування сенсоневральної приглухуватості та вестибулярних порушень при бойовій акутравмі. Дано детальну характеристику показників комплексного обстеження щодо стану слухової, вестибулярної систем, мозкового кровообігу та біоелектричної активності головного мозку в динаміці комплексного лікування хворих з акутравмою. Описано розроблений автором маршрут надання допомоги військовослужбовцям з акутравмою на етапах медичної евакуації, в якому зазначено діагностичні ознаки, ким надається допомога, етапність і обсяг. Протоколи надання медичної допомоги військовослужбовцям при акутравматичному ураженні затверджені і впроваджені в практику медичних закладів у системі структур безпеки та оборони України. Клінічні протоколи

надання допомоги військовослужбовцям з акубаротравмою на I, II та III-V рівнях, в розробці яких автор приймала участь, введені в дію Наказом Командування Медичних Сил ЗСУ від 05.06.2020 року № 87.

В розділі «АНАЛІЗ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПРОВЕДЕНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ» проведено узагальнення виконаних досліджень і показано їх значення в підвищенні якості діагностики та ефективності лікування сенсоневральної приглухуватості і вестибулярних порушень при бойовій акутравмі. В розділі наводиться підсумок проведених досліджень. Головний наратив дисертаційної роботи Петрук Л.Г. є раннє виявлення порушень слухової функції та ефективне лікування захисників нашої країни в умовах реальних бойових дій.

Висновки дисертації відповідають поставленим завданням, оригінальні, аргументовані і логічно впливають з результатів досліджень та мають суттєву новизну. Практичні рекомендації інформативні, конкретні, мають значення для практичної отоларингології.

Зауваження та пропозиції для обговорення:

Під час рецензування роботи виникли такі зауваження і запитання:

1. Дисертація добре ілюстрована багатьма рисунками і таблицями, однак нумерація таблиць і рисунків потребує уточнення.
2. Деякі таблиці дуже громіздкі, складні для сприйняття і потребують редагування та пояснень в тексті.
3. В тексті зустрічаються позначення «зона проведення бойових дій», «зона бойових дій», «бойові умови» і «ООС». Також є позначення «бійці», «військовослужбовці», «пацієнти». Очевидно, зручніше було б більш однотипне викладення.
4. В тексті зустрічаються різні стилі викладення цифрового матеріалу (скобки або без, соті або десяті значення після коми, тощо), краще було б це уніфікувати
5. У малюнку 6.2.7. частина тексту наведена російською мовою

6. Для виконання докторської дисертації здобувачу затверджується науковий консультант. В дисертації так і вказано, але в авторефераті зазначено – науковий керівник.

Запитання:

1. Чи були серед ваших пацієнтів особи з комбінованим ураженням звукопровідного і звукосприймаючого апаратів і як ви проводили їм лікування?

2. Яким чином ви здійснювали лікування тих пацієнтів, у яких були супутні поранення? Як ви взаємодіяли з лікарями інших спеціальностей?

3. Які заходи ви рекомендуєте виконувати на перших етапах надання медичної допомоги військовослужбовцям з акутравмою, щоб не втрачати час? Адже там може не бути лікаря взагалі.

Перелічені зауваження не носять принципового характеру і не знижують наукової та практичної цінності отриманих автором результатів.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Петрук Любов Геннадіївни «ДІАГНОСТИКА І ЛІКУВАННЯ СЕНСОНЕВРАЛЬНИХ СЛУХОВИХ ТА ВЕСТИБУЛЯРНИХ ПОРУШЕНЬ У ОСІБ, ЯКІ ОТРИМАЛИ АКУТРАВМУ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ» є самостійною завершеною науково-дослідною роботою, виконаною на високому науково-методичному рівні, містить нові дані щодо стану слухового і вестибулярного аналізаторів та екстраауральних змін у хворих з акутравмою, отриманою у реальних бойових умовах, що в сукупності вирішує науково-практичну проблему підвищення якості діагностики і ефективності лікування сенсоневральної приглухуватості при бойовій акутравмі та має суттєве значення для отоларингології. За змістом і отриманими результатами робота відповідає вимогам МОН України п. 10 „Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року №

567, а сам автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора медичних наук по спеціальності 14.01.19 - „оториноларингологія"

Заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри отоларингології та
дитячої отоларингології Харківської
медичної академії післядипломної освіти
МОЗ України,
доктор медичних наук, професор

Гарюк Г. І.